

FORSTÅELESERAMME TIL DET PÆDAGOGISKE, DIDAKTISKE OG METODISKE GRUNDLAG

Indhold

Meningen med det	3
En model til didaktikken	4
Blik for sammenhænge	5
Forskellige sammenhænge	6
Mange muligheder	7
Læring med kroppen	8
Vi vil noget med vores elever og kursister	9
Etisk knowhow	10
Dannelse er social	11
Når vi udvikler vores praksis	12
Fremtidssikret uddannelse	13
Referencer	14

Meningen med det

Vi har formuleret et pædagogisk, didaktisk og metodisk grundlag, der kan kvalificere undervisningen og den faglige dialog samt give en didaktisk ensartethed og tydelighed. Vi ønsker med grundlaget at få en fælles retning og et fælles sprog.

Vi arbejder ud fra nogle grundsyn på læring og pædagogik, men fordi vi vil have handlekraftige undervisere, skal vi ikke per automatik anvende bestemte metoder. Kvalitet i undervisningen handler om at skabe forskellige læringsituationer, hvor underviserne med deres faglige dømmekraft og didaktiske indsigt kan afgøre hvilke metoder, der vil gavne elever og kursister mest.

Vi ved, at læring med kroppen og sanserne virker. At læring med nysgerrighed og forståelse virker. At læring med kreativitet virker. Derfor er vores grundsyn, at vores elever og kursister lærer bedst og mest, når de er aktive, oplever, forstår og udfolder deres kreativitet.

Nærværende forståelsesramme uddyber vores teoretiske ståsteder og er et arbejdsredskab for det pædagogiske personale.

NÅR VI ARBEJDER MED PÆDAGOGIK, SPØRGER VI:

Hvordan kan vi bedst muligt understøtte og fremme trivsel, læring og udvikling?

NÅR VI ARBEJDER MED DIDAKTIK, SPØRGER VI:

Hvordan planlægger og organiserer vi undervisningen?

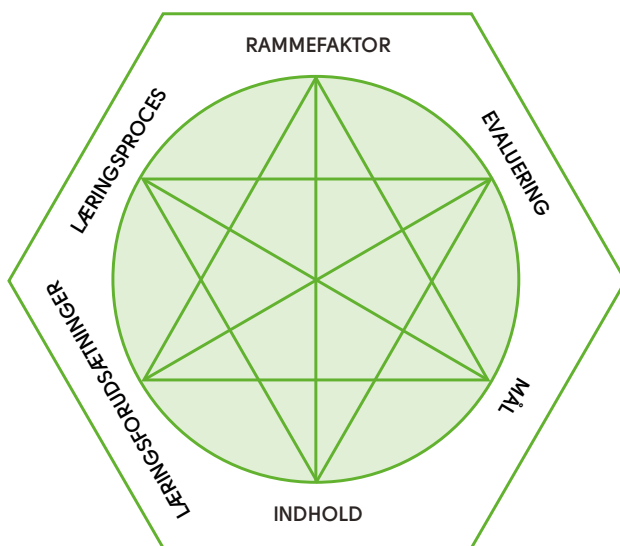
NÅR VI ARBEJDER MED METODER, SPØRGER VI:

Hvordan udvælger og anvender vi forskellige undervisningsmetoder?

En model til didaktikken

Ordet "at lære" er dobbelt. Det kan referere til, at man lærer fra sig og at man lærer noget. Endvidere er der ofte forskel på de mål, undervisningen styrer efter og det, der faktisk læres. Læringssituationer er således komplekse samspil.

For at favne den kompleksitet har vi valgt Hiim og Hippe's didaktiske relationsmodel som fælles ståsted for refleksioner over undervisning.

Hiim og Hippe's didaktiske relationsmodel.
(Aarkrog, 2018 s. 14)

Præmissen i modellen er, at den didaktiske praksis består af flere kategorier, som står i relation til hinanden. Forandringer i én kategori får konsekvenser for de andre kategorier. Modellen er ikke hierarkisk, hvilket giver underviserne mulighed for at inddrage enkle eller flere kategorier i deres arbejde.

Modellen kan åbne op for forskelligartet refleksion. Det kan være spørgsmål som:

- Hvad er læringsforudsætningerne hos mine elever eller kursister, og hvordan påvirker det mine overvejelser om mål og indhold?
- Hvordan kan jeg danne grupper på en hensigtsmæssig måde?
- Hvordan kan jeg skabe undervisning med inddragelse af kreativitet?
- Hvilke kompetencemål skal vi nå?
- Hvordan kan jeg omsætte kompetencemålene til læreproces?
- Hvilket indhold passer med de rammefaktorer, jeg har? Og omvendt?
- Hvilke tegn på læring, skal jeg holde øje med og hvordan vil jeg evaluere elever eller kursister? (Andersen, 2016, s. 14-16)

De sideordnede relationer i modellen sikrer, at vi undgår tunnelsyn, som kan opstå ved kun at fokusere på én kategori i undervisningen. Samtidig ligger modellens styrke i, at den er redskab til både analyse og forbedring af den didaktiske praksis. På den måde bygger modellen bro mellem teoretisk viden om læring og afprøvning af teori om læring. Didaktikken rummer altså både et teoretisk og praktisk perspektiv. (Hiim og Hippe, 2014 s. 75-89).

Der kan knyttes flere teorier om læring til modellen. Der er en solid uddybning af relevante teorier i *Teorier om læring – anvendt i erhvervsuddannelsens didaktik* af Vibe Aarkrog, 2018, som kan bruges som inspiration og teoretisk ramme.

Blik for sammenhænge

Vi er optaget af at få teori og praksis til at fungere sammen. Vores elever og kursister skal ikke nøjes med at få teori forklaret, de skal have forståelse og undervisning, der kan mærkes. Det gør vi ved at vægte den praksisnære undervisning højt.

Når vi taler om praksisnær undervisning, skelner vi mellem to former:

- Undervisning som er overvejende teoribaseret: her er det typisk undervisning i klasselokalet med henblik på at lære teori. Praksis inddrages som eksempler på teorien.
- Undervisning som er overvejende praksisbaseret: her løser elever eller kursister opgaver eller problemstillinger i en form for praksis, fx i plejestue eller ved inddragelse af figuranter, dukker, velfærdsteknologi eller artefakter. Teorien inddrages som værktøj i løsningen af opgaverne og teorien indlæres gennem løsningen af opgaverne. (Aarkrog, 2007, s. 7)

Den praksisbaserede undervisning støtter forståelsen af teori og omvendt samtidig med, at det er den undervisningsform, der motiverer mest (ibid, s. 55). Elever og kursister bliver mere aktive, undersøgende og styrende i deres egne læringsprocesser, når de er i gang med projekter og er i dialog med hinanden og deres undervisere. Vi har stor mangfoldighed i undervisningen og derfor skaber vi stilladser omkring de elever og kursister, der har svært ved det selvstændige arbejde, som den praksisbaserede undervisning ofte kombineres med. Derfor anvender vi både høj og lav lærerstyring i den praksisbaserede undervisning.

Forskellige sammenhænge

Transformation eller tilpasning af ny viden og nye erfaringer står centralt, når vi arbejder med sammenhænge mellem teori og praksis. Vi definerer transfer af læring på denne måde:

"[...] anvendelse af viden og kunnen lært i én sammenhæng til at kvalificere handling i en anden sammenhæng."

(Wahlgren og Arkrog, 2012, s. 16)

Det betyder, at eleverne skal kunne tilpasse det, de har lært og kan, til nye situationer. På den måde får elever og kursister udviklet deres faglighed gennem praktisk anvendelse, problemløsning og forståelse af kultur og arbejdsmiljø på tværs af skole- og oplæringsperioder. Men virkeligheden er sjældent så simpel, at overførelse sker 1:1. Der er mange faktorer, der kan påvirke transformationen, men nedenstående forhold vil typisk bidrage positivt til omfanget af transfer:

- Det, der læres, skal læres grundigt og med henblik på dybde og anvendelse.
- Det, der læres, skal anvendes direkte.
- Den, der lærer, skal være motiveret for transfer.
- Den, der lærer, skal vide, hvad det lærte kan anvendes til.
- Den, der lærer, skal ville og turde bruge det lærte.

- Undervisningen skal træne det lærte.
- Der skal gives feedback på anvendelsen.
- Der skal være systematisk opfølgning med henblik på anvendelse (ibid, s. 138).

Der skal tilføjes et centralt begreb til listen som forudsætning for transfer og det er refleksion.

Elever og kursister trænes i to typer af refleksion: refleksion-i-handling og refleksion-over-handling. Den første type finder sted, mens man er i gang med en opgave. Den anden finder sted efter man har handlet. Centralt for begge typer af refleksion er, at den skal sættes i gang af noget. Noget, der har skabt en forstyrrelse og givet en oplevelse. Oplevelsen kan forstås ud fra den faglige teori og når refleksionsprocessen slutter, kan man bedre forstå eller forklare oplevelsen. Man bliver således klogere på den oplevelse, man har haft; man får erfaring ved at skabe en sammenhæng mellem teori og praksis. Denne erfaring kan bruges i en ny sammenhæng og derved skabes der transfer.

Elever og kursister skaber sammenhænge og koblinger mellem flere arenaer og i mange situationer. Det kan være mellem forskellige læringsforløb og koblinger til tidligere erfaringer og viden. Bogen *Praktikkens didaktik. Praktikvejledning på SOSU og PAU* af Jan Bisgaard, Inge Lerbech og Dorte Thanning, 2019, har flere relevante uddybninger i forhold til elevernes udvikling af erhvervsfaglige kompetencer.

Mange muligheder

Variation i undervisning er variation inden for pædagogik, didaktik og metode.

Forskellige læringsituationer kræver forskellige didaktikker, og som nævnt er der tale om komplekst samspil. Men vi ved fra uddannelsesforskningen, at nogle faktorer ved undervisningen har større effekt end andre.

I artiklen *Levende mål – fra udvalgt forskning til specifik praksis* peger forfatterne på nogle kendetegn ved undervisning, der kan øge elevens læringsudbytte:

- Synlig ledelse og klar struktur.
- Elevorientering (self-efficacy).
- Metodevariation.

- Synlige forventninger og tegn på læring .
- relationer, elevdeltagelse og fejl som læringspotentiale.
- Systematiske gentagelser og transfer.
- Strategier til samarbejde, læring, selvvurdering mm.
- Kognitive knager (før-viden og forforståelse).
- Feedback og progression (Laursen, 2018, s. 148).

Ovenstående er værdifuld viden og viser, at vi altid kan udvikle os. Alt er ikke prøvet, hvis noget ikke virker!

Læring med kroppen

Læring sker med og i kroppen og er ikke kun mentale processer.

Det kan vi se, når vi har aktive elever og kursister. Simulations- og scenariebaseret undervisningsmetoder, kreative udfoldelser og bevægelse handler samlet om et fokus på kroppens centrale rolle i læringsprocessen.

Kropslig læring: Kroppen indgår altid i læringsituationen. Når elever og kursister er fysisk engageret i en opgave eller aktivitet, forbedres deres evne til at forstå og huske teori og der skabes primære erfaringer. Det ser vi tydeligt i bl.a. den simulationsbaserede undervisning, i naturfag mm.

Elevers og kursisters forståelse af fagbegreber kan påvirkes af taktile oplevelser med genstandene. Vi kan genkalde følelser eller oplevelser, vi har haft med fx krydderier, når vi tænker på krydderiet. Hvis vi læser ordet "hvidløg" vil vores områder i hjernen, der bearbejder sanseindtryk som smag og lugt også være aktive. Det ses fx i forbindelse med vores arbejde med fagsprog. (Bjerre, 2022, s. 307)

Samtidig har kroppens fysiske og følelsesmæssige tilstand betydning for, hvordan vi opfatter omgivelserne. Hvis vi er trætte, glade, sultne eller fryser vil det påvirke læringsituationen. Derfor arbejder vi kontinuerligt med relationer og trivsel.

Interaktiv læring: Kroppen er altid i gang med noget. Kroppen er i bevægelse og derfor er læring det også. Læring som interaktion betoner vigtigheden af interaktion mellem kroppen og omgivelserne og andre mennesker. (ibid, s. 307-308)

Det ses, når vi lærer i naturen, når vi laver huskeregler med kropslige rytmer, når vi orienterer os med kroppen i landskaber og når vi er kreative og fremstiller nye produkter. Når elever og kursister laver film, plancher mm. er læringen interaktiv.

Vi støtter læring gennem social interaktion. Fællesskab giver tryghed, glæde og nye perspektiver og derfor kan de mange sociale situationer og relationer bidrage til at fremme forståelse.

Indlejret læring: Kroppen er altid et sted. De steder, vi er, giver forskellige muligheder for at handle. Går vi ind i et klasselokale med borde og stole, vil vi sætte os ned og forholde os passive. Stolene 'taler' til os ved at tilbyde os muligheden for at sidde. Små grupper af stole vil indbyde til mere tryghed og dialog. Stilleområder og naturen giver mulighed for, at vi selv kan styre opmærksomheden, fordi der er færre stimuli.

Der er samtidig mange faktorer på stederne, der kan regulere vores adfærd. Det kan være forbud eller opmuntringer (når der fx ligger velfærdsteknologi fremme man kan undersøge) og muligheder for social interaktion (når der er større eller mindre sofagrupper).

Læring gennem genstande: Vi bruger redskaber og ting som en hjælp for vores tænkning. Vi skriver ting ned eller tager billeder af ting, vi skal huske. Vi finder vej via skilte, vi finder bøger på biblioteket via alfabetet og vi bruger VR til at træne scenarier og begreber. (ibid, s. 309)

Vi vil noget med vores elever og kursister

”Man kan ikke løse sin opgave som lærer uden at styre, bestemme og opdrage, for en lærer vil noget og skal noget med sine elever.”

(Ågård, 2020, s. 97)

Vi vil noget og skal noget med vores elever og kursister. Det betyder også, at der er noget, vi ikke vil. Vi viser derfor en klar retning, og tager værdibaserede valg. Vi har *venlighed i klare rammer*. (Ågård, 2020 s. 109) Det betyder, at vi har høj styring og god kontakt. Den gode kontakt opnår vi ved at være:

- Retningsgivende: vi formulerer klare forventninger og spilleregler, der viser elever og kursister hvad de skal.
- Hjælpsom: vi har små faglige samtaler med alle elever og kursister. Vi kommer rundt i hele lokalet, besvarer alle spørgsmål venligt, viser interesse for elever og kursister, har humor, skaber tillid, tryghed og god stemning i klassen og på holdet. (ibid, s. 112-113)
- Forstående: vi ser de forskellige læringsforudsætninger og støtter elever og kursister med hjælp-til-selvhelp.

Vi forener klasseledelse med elevernes og kursisters medindflydelse. Samtidig styrker vi trivsel, udvikling og læring ved at støtte op om elever og kursisters deltagelse i og skabelse af fællesskaber. Mangfoldighed giver styrke til faglige og sociale fællesskaber.

Denne viden bruger vi til at skabe undervisning, hvor elever og kursister har valgfrihed og ejerskab, mulighed for at føle sig god nok og involvering i fællesskaber. Samlet styrker det elevers og kursisters motivation for at lære og deltage (Klinge, 2023, s. 150 ff). Alle vores elever og kursister er motiverede for noget. Når vi har undervisning, der aktiverer dem, kan motivationen omsættes til reel handling. På den måde fører motivation til handling og mod til at gøre mere.

Når vi arbejder med engagement og motivation, spørger vi derfor:

- Hvilke barrierer er der for eleven eller kursisten for at handle på motivation?
- Hvilket råderum er der for eleven eller kursisten for handling?

Etisk knowhow

Vi forstår etik som relationel og mellemmenneskelig. Etikken er synlig i de situationer, hvor synet på andre mennesker kommer til udtryk gennem de valg og fravalg, der har betydning for andre mennesker. (Birkler, 2006, s. 20)

Vi uddanner inden for omsorg, sundhed og pædagogik. Fælles for fagene er, at andre mennesker er sagens kerne. Omsorg starter med et andet menneske.

Fagligheden i uddannelserne handler om faglige opgaver. Sagligheden i uddannelserne handler om substansen, som er borgeren, barnet eller patienten. Dette skel kan gøre det udfordrende for elever og kursister at forene faget og sagen;

at forene opgaven og mennesket. Det medfører, at de skal træne at navigere mellem faget og sagen; mellem opgaven og mennesket. Træningen er ikke kun at få teori og praksis til at fungere sammen. Træningen er også at kunne tage valg og fravalg, der har betydning for andre mennesker. Derfor vægter vi etik højt.

I vores arbejde med etik står der flere centrale begreber. Det er bl.a. ansvarlighed, respekt, tryghed, tillid, kvalitet, anerkendelse og udvikling. Når vi har de begreber i fokus i hverdagen, sikrer vi, at valg og fravalg inden for omsorg bliver en form for indstilling til andre mennesker og dermed også dannelse. (Birkler, 2023, s. 26)

Dannelse er social

For os er dannelse ikke blot ét, men et flertal. Det kan derfor være vanskeligt at indholdsbestemme dannelse. Når vi ser på dannelse inden for uddannelse, ser vi en faglig dannelse og en almendannelse. Den faglige dannelse handler om faglig identitet og faglig tilblivelse gennem arbejdet med fagene.

Den almene dannelse handler om, at vores elever og kursister skal lære at deltage i fællesskaber sammen med andre og forstå den kultur og det samfund, vi befinder os i. Elever og kursister skal på den måde lære at være med til at skabe faglige og sociale fællesskaber. Som Per Øhrgaard siger:

”Dannelse er social – ellers er den ingenting.”

(Øhrgaard, 2002)

Derfor kan dannelsen vise sig ved, hvordan man omgås andre og er i fællesskaber.

I vores forståelse af dannelse er vi inspireret af den pragmatiske dannelsesteori, det betyder, at vi danner:

- Når vi knytter undervisningen til autentiske forhold.
- Når vi støtter elever og kursister i at tænke, kommunikere og handle på en måde, der er meningsfuld og effektiv.
- Når vi udfordrer elever og kursister til at reflektere og være kritiske.
- Når vi klæder elever og kursister på til livslang læring ved at vise dem, at læring også sker gennem erfaring og handlekraft.
- Når vi sætter mangfoldighed i spil som resurser og en nødvendighed for udvikling.

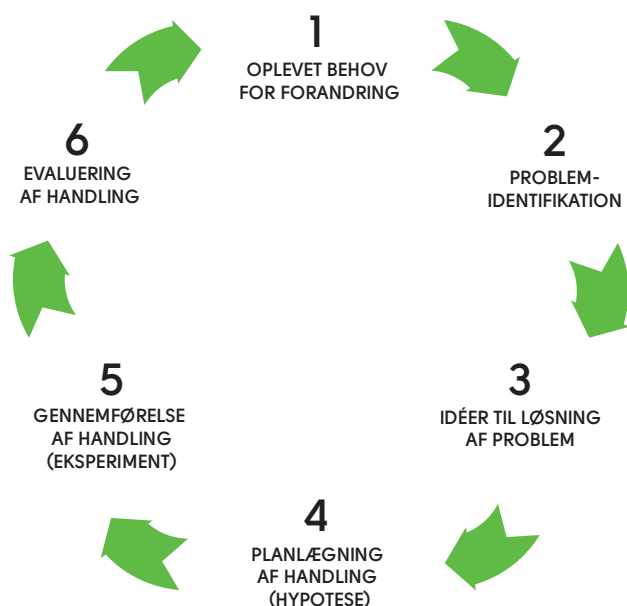
Når vi udvikler vores praksis

Vores mål er, at elever og kursister bliver så dygtige som muligt, trives og udvikler deres professionelle praksis. Derfor skal vi også blive så dygtige som muligt. Det mener vi, om vi bedst gør, når udvikling af praksis sker på en systematisk og motiverende måde.

Vi har valgt disse rammer for udvikling af praksis:

- Vi ser først på alt det, der fungerer.
- Vi sikrer os, at forandringer giver forbedringer (nyt er ikke nødvendigvis bedre end det gamle).
- Vi skaber udvikling i fællesskaber.
- Vi taler om det, vi gerne vil blive bedre til.

Ligesom elever og kursister skaber vi forandringer gennem handling og deltagelse.¹ Vi er inspireret af Lewins læringspiral som grundmodel for forandring. Antagelsen er, at udvikling skabes af et behov, der vedrører fællesskabet og på den måde er et fælles anliggende.

Egen figur (efter Frimann, 2020, s. 43)

Spiralen i brug:

- Behov for forandring: Undervisningen aktiverer ikke elever og kursister.
- Problemidentifikation: Hvordan oplever andre undervisere holdet, elever eller kursister? Kan vi lære noget af hinanden? Hvad plejer at virke? Hvordan laver vi en fælles indsats? Hvilke dele af den didaktiske relationsmodel, skal vi tage udgangspunkt i for at forstå og udvikle?
- Løsninger: Elever og kursister bliver mere aktive, når undervisningen er praksisnær og elever og kursister får medbestemmelse. Vi lægger alle elevaktiverende undervisning ind i starten af hver time med holdet (ca. 15 minutter)
- Planlægning: Vi afprøver løsningen i to uger, hvor målet er, at alle elever eller kursister får sagt noget inden for det første kvarter. Vi bruger disse øvelser... og fordeler opgaverne på denne måde...
- Gennemførelse: Afprøvelse af planen med løbende sparring og opfølgning...
- Evaluering: Nåede vi målet? Hvilken feedback giver elever eller kursister? Skal vi herefter gøre nogle ting anderledes?

1. Vores ståsted er her aktionsforskningen forstået som en kollektiv undersøgelses- og refleksionspraksis. Tilgangen kobler handling og refleksion, teori og praksis med et mål om at finde praktiske løsninger.

Fremtidssikret uddannelse

I den grønne dagsorden ser vi bl.a. et samfundsansvar, nye krav på arbejdsmarkedet og miljømæssige udfordringer.

Vi tager afsæt i Brundtland-kommissionens forståelse af bæredygtig udvikling² i vores inddragelse af bæredygtig uddannelse. På den baggrund søger vi at inddrage følgende perspektiver i vores undervisning:

- Viden om, hvordan man tænker på lang sigt, og hvordan man afvejer sociale, økonomiske og miljømæssige hensyn i beslutningsprocesser.
- Skabelse af en bred forståelse af bæredygtighed og hvordan man arbejder med det på en tværfaglig måde.

- Kritisk tænkning og handlekraft for at fremme en præventiv tilgang til miljøproblemer.
- Opfordring til at involvere sig i lokalområder og tage ansvar.
- Viden om bæredygtige løsninger og politikker.
- Perspektiv på naturen som en resurse og forståelse af økosystemer.
- Inddragelse af konkrete og nærværende problemstillinger, der ansporer til handlekompetence.

---

2. "at opfylde nutidens behov uden at bringe fremtidige generationers muligheder for at opfylde deres egne behov i fare."

Referencer

- Andersen, Ole Dibbern og Christensen, Albert Astrup *Erhvervspædagogisk didaktik*, Hans Reitzels Forlag, 2016.
- Birkler, Jacob *Etik i sundhedsvæsenet*, Munksgaard, 2006.
- Birkler, Jacob *Omsorg. Når menneskelighed er et arbejde*, Munksgaard, 2023.
- Birkmose, Dorthe *Mennesket er motiveret*, Syddansk Universitetsforlag, 2021.
- Bjerre, Jørn og Laursen, Per Fibæk red. *Pædagogikhåndbogen*, Hans Reitzels Forlag, 2. udgave, 2022.
- Bæredygtighed på social- og sundhedsområdet* [Online] Tænk tanken Mandag Morgen for Videnscenter Velfærdsteknologi. – juni 2023. https://taenketanken.mm.dk/wp-content/uploads/2023/06/Final_Rapport_Baeredygtighed-Social-Sundhed.pdf
- Økologisk Råderum – en sammenfatning* [Online] Miljø- og Energiministeriet. Miljøstyrelsen, 1998, <https://www2.mst.dk/udgiv/Publikationer/1998/87-7909-200-4/html/kap01.htm>
- EMU [Online]. <https://emu.dk/verdensmaal-i-undervisningen/aktiviteter-og-cases/eud>
- Fredens, Kjeld *Læring med kroppen forrest*, Hans Reitzels Forlag, 2018.
- Frimann, Søren m.fl. red. *Aktionsforskning i et læringsperspektiv*, Hans Reitzels Forlag, 2020.
- Hiim, Hilde og Hippe, Else *Læring gennem oplevelse, forståelse og handling*, Gyldendals lærerbibliotek, 2014.
- Bisgaard, Jan, Lerbech, Inge og Thanning, Dorthe, *Praktikkens didaktik: Praktikvejledning på SOSU og PAU*, Gyldendal, 2019.
- Jensen, Carsten Nejst *Om voksenundervisning*, Billesø & Baltzer, 1999.
- Klinge, Louise Red. *Autonomi, kompetence, samhörighed*, EDUK-serien, 2023.
- Laursen, Per Fibæk Red. *Mål med mening*, Hans Reitzels Forlag, 2018.
- Mørck, Line Lerche m.fl Red. *Fællesskabende praksisser*, Frydenlund, 2023.
- Schilhab, Theresa Ny "hjerneforskning" – Det hele handler om kroppen folkeskolen.dk [Online]. 30. marts 2019. <https://blog.folkeskolen.dk/blog-bornehave-klassen-danskundervisning/ny-hjerneforskning-det-hele-handler-om-kroppen/155509>
- Wahlgren, Bjarne og Aarkrog, Vibe *Transfer – Kompetence i en professionel sammenhæng*, Aarhus Universitetsforlag, 2012.
- Wenger, Etienne *Praksis fællesskaber*, Hans Reitzels Forlag, 2004.
- Øhrgaard, Per *Goethe og dannelsen* [Artikel] Berlingske, 26. november 2002.
- Ågård, Dorte *Autoritet gennem myndighed* [Afsnit i bogen], *Læreren som autoritet*, redigeret af Brodersen, Peter, Hans Reitzels Forlag, 2020.
- Aarkrog, Vibe "Hvis det skal gi' mening ...", Undervisningsministeriet, 2007.
- Aarkrog, Vibe *Fra teori til praksis. Undervisning med fokus på transfer*, Munksgaard, 2010.

Aarkrog, Vibe *Refleksion i undervisning, oplæring og praktikvejledning*, Munksgaard, 2012.

Aarkrog, Vibe *Teorier om læring – anvendt i erhvervsuddannelsernes didaktik*, Gyldendal, 2018.

**Social- og
Sundhedsskolen**
Fredericia · Vejle · Horsens

Fredericia
6. Julivej 67
7000 Fredericia

Horsens
Konsul Jensens Gade 24
8700 Horsens

Vejle
Vestre Engvej 46 A
7100 Vejle

Kolding
Tvedvej 7
6000 Kolding